

ÚSZÓ SZÍNVILÁG

2009. 10. 27.

A Hegyvidék határmezsgyéjén álló ház körül irigylésre méltó a csend. Tökéletes miliő az alkotó számára, aki oly könnyedén olvasztja egyé mestersége műfajait, mint ékszerész a nemesfémeket. A nappaliban nesztelenül érkezik a felkínált frissítő, a kertben összeboruló fák húst ígérnek a szemnek. A ház asszonya követi a tekintetem. „Ilyenkor kezdek élni” – mondja félszeg mosollyal, és kézfejjével végigsimít az asztalon.

Aki megismeri Keresztes Dóra grafi kust, hamarosan megtanulja: az „élni” kifejezés számára a munkát jelenti. Vége a napi szaladgálásoknak, a házi teendőknek, a kora délutáni nap szűrt fénye még kellőképpen átvilágítja a tetőtérben lévő műtermet. Az alkotó képzelet ilyenkor már a rá váró feladat körül kószál. Előkerül a kockás vázlatfüzet, a buszon, az utcán, a váróteremben, vagy éppen egy telefonálás alatt „feldobott” vázlatokkal, amelyek sokszor csupán egy gesztust, arcélt vagy ruhadarabot sejtetnek – a pillanat „akarásait”.

Ha beindul az a titokzatos gépezet, amely az alkotó művészek sajátja, Dóra (saját szavaival élve) a feladat belsejébe kerül, egyé válik vele, és megkezdődhet az érdemi tervezés, kivitelezés. – Amikor rajzolok, nem maradhatok a témán kívül – magyarázza. – Ha egy színész rutinból játssza

a szerepét, nincs a színpadon. Ha egy grafikus csupán megjelenít valamit, az nem más, mint dekoráció. Ilyen egyszerű. Bevallja, lelkiismeretfurdalása van, amikor nem dolgozik. Ezért kerül egyre inkább előtérbe nála az autonóm alkotás. A megbízás, megrendelés nélküli, spontán alkotói tevékenység, az önkifejezés szabadsága. Számára is rejtélyes módon, a megérezés ködéből kezd formálódni a téma, és egyszer csak eléje toppan, világrahozatalát követelve. Ilyenkor szabványok és korlátok nélkül döntheti el, melyik műfaj a legmegfelelőbb az „újszülött” számára.

A lehetséges spektrum széles. Akik nyáron megfordultak a Barabás Villában rendezett kiállításon, ízelítőt kaphattak sajátos stílusú könyvillusztrációiból. Az országszerte ismert alkotóművész tevékenysége azonban ennél sokkal gazdagabb pályáivet mutat az évtizedek tükrében. A grafikus tevékenység mellett tervez könyveket, textilmintákat és színházi díszleteket, rajzol bélyegeket és plakátokat, készít animációs filmeket és linóleummetszeteket, olykor ecsettel a vászon elé áll, mi több, foglalkozik tipografizálással is. Önkéntelenül felmerül bennem a szétszórtság aggálya.

– Az iparművészet bármely ágát űzöm, a karakterem nem változik meg, a munkastílusom rólam árulkodik – „védekezik” Dóra. – A módszerek, az anyag, a megközelítés, a megvalósulás mikéntje talán különbözik, de a végeredményre büszkén ráfoghatom: ez én vagyok! Ha egy művésznek van egyénisége, bármely műfajban létrehozott alkotása a felszínre hozza azt. Ez akkor valósul meg, ha pusztán belső kényszer hatására alkot az ember. A titok nyitja a tervezői gondolkodás. Mi, iparművészek, tulajdonképpen a képzőművészet mérnökei vagyunk.

Az utolsó mondat némi magyarázatra szorul. Keresztes Dóra ugyanis tipográfusként diplomázott a Magyar Iparművészeti Főiskolán 1977-ben, majd ugyanott elvégezte a kétéves mesterképző tanfolyamot is. Karrierjét könyvtervezéssel kezdte, ezt bővítette ki később gyermekkönyvek illusztrálásával. Mindkét tevékenység precíz előtervezést igényel.

– Számításba kell venni a rendelkezésre álló anyagi keretet, a célközönséget, a könyv méretét, terjedelmét és példányszámát, a nyomópapír minőségét, a puhavagy keményfedelű kiadást, a felhasznált színek, a szükséges illusztrációk számát. Ha az utóbbiakat is rám bízzák, a feladat izgalmassá válik. Én dönthetem el, hová és miről készítek képeket. Tudniillik, ha más szerkeszti a könyvet, ő mondja meg, mennyi illusztrációt rajzoljak, és miről.

Ez utóbbit nem szeretem. Hiszek az ösztönös megérzésben, vagyis szükséges, hogy a szöveg ihlessen meg a rajzra. A lényeg, hogy az olvasó saját elképzelésein túl adhassak valami extrát, ami szigorúan véve talán nincs is a könyvben. Az esetek többségében ez olyannyira sikeres, hogy a rajzok önmagukban is megállnak. Könyvtől független életüket Keresztes Dóra nagyon is egyéni, a groteszk és a szürreális határait súroló figuráinak köszönhetik. A művész különleges belső világáról azonban az e figurákat mozgásba hozó animációs filmek árulkodnak a leghitelesebben. A néhány perces, világzenével és gyakran gyermekkórus énekével aláfestett képsorok felfedik alkotójuk vonzódását a tudat alatti álmok és

képzelődések világához. És még valamit. Dóra szabadon keresztezi a műfajok határvonalait, más szóval könnyedén alkalmaz művészeti „keresztfogásokat”. A könyvillusztrációkban megjelenik az animációs mozgásra jellemző elmosódott vonalkezelés, míg a rajzfilmekben az illusztrációit olyannyira egyénivé formáló mérnöki szimmetria és geometria.

– A középiskolában játéktervező-grafika szakon kezdtem, de legnagyobb meglepetésünkre csoportunkban kísérletképpen bevezették a rajzfilmoktatást is – meséli a művész. – Jankovics Marcell lett a tanárunk. Az érettségire másfél perces animációs filmet kellett készítenünk. Amikor a főiskolára kerültem, Nepp József tartott fakultatív animációs órákat. Azt hiszem, e két név sok mindent megmagyaráz...

A diákkorban tett gyimesi látogatások szerették meg vele a népi figurákat. Az asztalosmesterek esetlen, mégis lényegre törő, tiszta vonalú rajzai. A kazettás mennyezetek és bútorok fantasztikus ábrái, amelyeken „az ég és a föld összeért”. Későbbi filmjeiben ezek a figurák röpködnek körbekörbe, majd olvadnak egymásba, születnek újjá. Grimaszt öltenek a

világra, aztán ismét feloldódnak. Mozgásuk stilizált, leképezi a vidéki népek takarékos mozdulatvilágát. Sután, groteszkül, ugyanakkor bájosan. Keresztes Dóra álmvilágában az átalakulás vágya, az örökös körforgás biztonságérzete fogalmazódik meg. A szemlélő úszó színvilágban találja magát.

Egy korábbi beszélgetésben kijelentette, azért nem specializálja magát egyetlen vonalra a grafikán belül, mert fél a döntés ördögétől, a választás véglegességétől. Rákérdezek.

– A sokoldalúság biztosít helyet a piacon egy művész számára. Bár szükségem van az autonóm kifejezésre, mégis ritkán utasítok vissza megbízást vagy felkérést. Amikor az alkalmazott grafikus megrendelést kap egy feladatra, akkor adott kereteken belül, bizonyos szakmai szabályok figyelembevételével kell létrehoznia művét. Szeretem az effajta munkát, mert nagyszerű kihívás, hiszen az ember fantáziája nem száguldozhat határok nélkül, az adott téren belül kell működnie. Másfajta gondolkodást követel. Célszerűséget, okos idő- és erőbeosztást, művészi alázatot.

Mindezek ellenére bevallja, minden új munka lehetősége stresszhatással van rá mindaddig, amíg el nem kezd dolgozni. Amikor ismét előkerül a kockás füzet, és megszületnek az első vázlatok, végleg megnyugszik.

Illusztrációs és animációs munkamódszerének alapja a manuális kéz- és fázisrajz, a tónusokat, a csúcsfényeket és a retusálás problémáit számítógépes programokkal oldja meg. Egy plakáttervező kollégája avatta be annak idején a komputervilág alapjaiba, majd nyomdaipari szakközépiskolát végzett Marci fia segítségével fejlesztette tovább tudását.

– A számítógépes animációnak volt egy forradalmi időszaka, mindenki arra állt rá. Akkoriban azt kérdezték a vevők: ugye, digitális a filmje? Ma aggodalommal a hangjukban már így teszik fel a kérdést: ugye, nem komputeren készítette az anyagot? A számítógépes tervezésnél minden törvényszerűen történik, nincsenek gikszerek, egyéni ügyetlenségek, véletlenek, amelyek a manuális rajzolást egyedivé és bájosná teszik.

A digitális világban a kifejezésmód elszegényedik, sablonossá válik. Napjainkban kezdenek visszaállni a kézzel rajzolt figurákra, a számítógép többnyire a háttérrajzokat és a trükköket szállítja. Keresztes Dóra új animációs produkció forgatására készül. Jellemző módon utolsó három filmjének nem volt forgatókönyve, és ami még meglepőbb, nem volt vágás bennük. Minden a fejben történt, előre készen. Az operatőri és hangtechnikai munkák kivételével egykezes mutatványok voltak. Ezzel ellentétben, a jövő év elején Kecskeméten készítenő Játékok szárítkozás közben című, ötperces rajzfilm stúdióvállalkozás lesz, amelyhez már készen áll a forgatókönyv. Egy 1988-ban készített, hasonló című linóleummetszetének Chagallt idéző figurái kelnek majd életre. Íme, a legújabb bizonyíték a műfajok között létező átjárhatóságra.

Búcsúzóul elárulja, habár a munkaüteme lelassult, az éjszakai órák már

nem mennek „úgy”, de soha nem áll le. Számára nem lesz megérdemelt pihenő, édes semmittevés a kávéházak márványasztalkái mellett.

Az ezredforduló táján, lényegében dobverés nélkül, kiállítást rendeztek Keresztes Dóra illusztrációiból a Liszt Ferenc Művelődési Otthonban. A belépőt a grafi kus kedvenc költője, Nemes Nagy Ágnes Madár című verse fogadta. Az első sorok így hangzanak: „Egy madár ül a vállamon, / ki együtt született velem...” Az utolsó két sor rím nélkül is rímel a művész vallomására: „Ha elrepülne egy napon, / most már eldőlnék nélküle.”

Somogyvári D. György